Wittmann Mihály

Balásházy János, a hazai agrárfejlődés úttörője

Százötven éve, 1857-ben hunyt el Balásházy János akadémikus, az agrártudományok elméletének és művelésének jeles szakértője, politikus, közíró. Sátoraljaújhelyben született 1797. március 8-án, nemesi családból. Tíz éves korában teljes árvaságra jutott. A Szilágyságból elszármazott köznemesi családnak a Hegyalján szőlőföldje volt, több jobbágytelekkel és majorsági birtokkal rendelkezett. Édesapja borkereskedéssel is foglalkozott. Az árvák vagyonát Balásházy József gyámgondnoksága alá helyezték, aki azt igen könnyelműen kezelte. Középiskoláit a Sárospataki Református Kollégiumban végezte, majd Lőcsén és Kassán jogot hallgatott. 1816-ban a keszthelyi Georgikonba ment gazdászatot tanulni. Egy év után megvált az intézettől, s hazatért. Három évi gazdálkodás után rövid ideig Pesten volt ügyvéd, hogy a jogban megfelelő gyakorlatot szerezzen. Gazdaságát azonban tovább vezette. 1821-ben megnősült, házasságával anyagi viszonyait is szerette volna megjavítani. A várt örökség azonban elmaradt.

1827-ben szolgabíró lett a zempléni kerületben. Kossuth Lajossal együtt részt vett az 1828-as országos összeírás lebonyolításában. A konzervatív erők támadása miatt, amelyek megjelent politikai jellegű műveit vették célba, arra kényszerült, hogy 1833 végén elvállalja gróf Vay Ábrahám tiszántúli birtokainak jószágigazgatói tisztét. Ezért 1835-ben véglegesen Debrecenbe költözött. Súlyos betegsége és s felesége halála miatt azonban 1836-ban megvált tisztségétől. Maradék vagyonát értékesítve Debrecenben kisebb házat és az elepi határrészen közel 35 katasztrális hold földet vásárolt, amit később 70 holdra növelt. Népes családjának eltartása, közírói tevékenysége, másfelől az 1840-es években egymást követő rossz termések miatt a kezdetben mintaszerű gazdaságból nem tudta a szükséges jövedelmet kihozni, ezért csődöt kellett kérnie maga ellen. Ismét Vay Ábrahám mentette meg: újra megbízta a jószágkormányzói teendők ellátásával. Évi 3000 forint feletti jövedelmével sikerült adósságait rendezni, így az ellene indított csődpert megszüntették. 1853-ban ismét visszavonult birtokára, gazdálkodni akart, súlyos betegsége azonban meggátolta ebben. Birtokát 1855-ben eladva, Földesre, egyik unokájához költözött. Szakírói munkásságát tovább folytatta, 1857. november 17-én, igen nagy szegénység közepette, ún. „vízi betegségben" meghalt.

Balásházy János a zaklatott körülmények ellenére jelentős életművet hagyott az utókorra. Maradandót a politika, az agrártudomány és az agrárismeretek népszerűsítése terén alkotott. Könyvei és cikkei 1824-től jelentek meg. Politikai tevékenységének fénykora a reformmozgalom kibontakozásával esett egybe. Az elmaradottság felszámolásának fontos eszközét ő is az agrártudományos ismeretek közkinccsé tételében látta. De részt vállalt a politika mindenna-

pos küzdelmeiben is. Egy-egy elgondolása megyén túli, országos visszhangot váltott ki. Vonatkozó nézeteit egy évvel Széchenyi *Hitel* című könyvének megjelenése előtt foglalta rendszerbe. A *Tanácsolatok a magyarországi mezei gazdák számára* 1829-ben jelent meg Sátoraljaújhelyben. Könyvében a „honi gazdaságbeli szorgalomnak akadályairól s orvoslása módjairól" szólva Széchenyiéhez hasonló gondolatokat fejtegetett. Az okszerű gazdálkodás feltétele a tagosítás, eszköze, lendítője pedig a hitel. A hitelen kívül – hangoztatta – szükséges a műveltség hathatós emelése, az egyesületi élet kibontakoztatása. Könyve nem ok nélkül kapta meg 1845-ben – Széchenyi *Hitel*ével egyszerre – a Marczibányi-alapítvány jutalmát.

Eszméik és törekvéseik azonossága miatt Széchenyi és Balásházy nevét ezekben az években joggal emlegették együtt, barátok és ellenfelek egyaránt. Balásházy tekintélyét tovább növelte a következő évben (1830) megjelent röpirata, amelyben az akkori adózási rendszerünk elavultságát állította pellengérre. A leleplező röpirat igen nagy visszhangot váltott ki. Balásházy neve a megyei közéletben összekapcsolódott az ifjú Kossuth Lajoséval is. Kossuth már ekkor szónoki, Balásházy pedig – szerencsésen kiegészítve egymást – kiváló szervezőképességével tűnt ki. Balásházy egyik vállalkozásában, a pesti mintára létrehozott helybeli kaszinó üzemeltetésében Kossuth volt a legfőbb segítőtárs. Nem csoda, ha a haladásellenes erők mindent elkövettek megbuktatására. A helybeli urak 1832-ben fellármázták hitelezőit, csődbe juttatták; el kellett hagynia a megyét. *Az adófizetők állapotjáról* szóló újabb röpiratát pedig a cenzúra veszedelmes műnek találta, s nem engedte megjelentetni. „Felforgató" hírébe keveredett. Ezért fordult el a politikától viszonylag fiatalon. Félelme a hatalomtól s félelme a forradalomtól politikai pályáját derékba törte. Az 1847 elején Debrecenben publikált *Politikai és státusgazdasági nézetek* című röpirata az „alkotmányos", „törvényes" kereteket sűrűn hangoztatva jóformán visszhangtalan maradt, nézetein átlépett a történelem.

Kezdetben a külföldi agrártudományi munkák átültetését tartotta fő feladatának. Első két munkája (1824, 1826) a juhtenyésztés korszerű ismereteit propagálta. Ez volt a téma első korszerű magyar nyelvű kézikönyve. Jóval szélesebb körben vált ismertté következő nagy munkája, *Az okos gazda*, amely 1830-ban, Pesten jelent meg. Műve valójában ismeretterjesztő formában megírt eredeti alkotás, népszerű nyelvezetű mezőgazdaságtan volt. Okkal választotta 1830-ban (megalakulásakor) rendes tagjává a Magyar Tudós Társaság (a későbbi MTA), s lett alapító tagja az Állattenyésztő Társaságnak. Három évvel később újabb könyvet publikált a juhtenyésztés témaköréből. Debrecenbe kerülve nagy lendülettel fogott munkához. 1838-39-ben itt jelent meg az elsőnél jóval alaposabb, átfogóbb kétkötetes munkája (*A háztartás és mezei gazdaság tudománya*), amely az agrártudomány, a mezőgazdasági üzemtan valamennyi alapkérdésével foglalkozott. Első kötetében a birtokszerzés és eladás, a házi kezelés és haszonbérbeadás előnyeit, hátrányait, a gazdasági fejlesztés módozatait, a mezőgazdasági hitel és a gazdák kereskedelmi tömörülésének jelentőségét taglalta. Részletesen foglalkozott azzal, hogy milyen egyéni tulajdonságokkal kell rendelkeznie a jó gazdának, milyen módon lehet talpra állítani a válságos helyzetbe került, vagy éppen hanyatló gazdaságot. A mű második kötetében a korábbi „okos gazda" anyagát bővítette tovább, kiegészítve azt a szőlészet-borászat és az erdészet hasznos tudnivalóival. A mű első kötetét az Akadémia nagydíjban részesítette.

Két év múlva, 1841-ben a tagosítások jelentőségéről, a gazdálkodás belterjessé tételében játszott szerepükről írt könyvet. Élete végén két könyvet jelentetett meg. Az egyik a pincegazdasággal és a borkereskedelemmel (1856), a másik a tagosítás végrehajtása körül adódó akadályokkal foglalkozott (1857).

Balásházy tudományos és ismeretterjesztő tevékenysége egyfelől a külföldi, főként a német szakirodalomra, másfelől a nagy hazai elődök: Mitterpacher Lajos (1734-1814), Pethe Ferenc (1763-1832) és Nagyváthy János (1755-1819) munkásságára, végül személyes tapasztalataira támaszkodott. A mezőgazdaság jövőjét ő is a belterjességre való fokozottabb átállásban látta. A belterjesebb mezei gazdálkodás kulcskérdésének az állattenyésztés fejlesztését, a tagosítások végrehajtását, végül az agrárismeretek rendszeres elterjesztését tartotta. Azt vallotta, hogy a belterjesedő állattartásban a mi viszonyaink között helyet kell biztosítani a legeltetésnek is, mert állattenyésztésünk „a gyepre való támaszkodás nélkül a legingatabb alapra helyeztetnék." Ezért a legelők feltörése, a növénytermesztés kiterjesztése csak mérsékelt ütemben valósítható meg, az ugar felszámolását viszont sürgős teendőnek tartotta. Korszerű növénytermesztés csak a váltógazdálkodás alkalmazása révén lehetséges. Ennek legfőbb akadálya azonban az egyéni birtoklás hiánya, a földek szétszórtsága, és a nyomásos gazdálkodás. A szabad váltógazdálkodás csak úgy valósítható meg, ha „a magán elkülönözött birtoki használat biztosítva van." A mezőgazdaság fejlődése elodázhatatlanul megköveteli a tagosítás keresztülvitelét, törvényes rendezését. Külön kiemelte: rendszeres trágyázás nélkül a váltógazdálkodás elképzelhetetlen. Hangoztatta, hogy kalászos növény után soha ne kalászos, hanem takarmány- vagy kapásnövény következzen. A váltógazdálkodásnak agrobiológiailag az a jelentősége, hogy „egyik nővény a másiknak mintegy megkészíti a földet; olyan secretiokat (kiválasztásokat) hágy maga után a földben, mely az utána következőnek táplálatul szolgál."

A legeltetéssel párosított váltógazdálkodást, amit „rendezett legelőjű magyar váltógazdaság"-nak nevezett, a korszerű magyar mezőgazdaság Balásházy által alkotott rendszerének kell tekintenünk. Nézetei valójában átfogták a termelés átalakítását biztosító belső és a mezei gazdálkodás előrehaladását segítő külső feltételek valamennyi fontosabb elemét. Ezért lehet Balásházy Jánost is a polgári agrárfejlődésért küzdő nemzedék egyik kimagasló alakjának tekintenünk.

Láng Gusztáv

„Felejtsd el arcom romló földi mását.”

100 éve született Dsida Jenő

Dsida Jenő legismertebb verse az a négysoros felirat, amely a hamvait rejtő sírbolt homlokzatán olvasható, s amelynek utolsó sora – a költészetét átható keresztény sztoicizmus szellemében – így szól: „Felejtsd el arcom romló földi mását.” Ez a kérés (vagy parancs?) akár a költő végakaratának is tekinthető, már ha eltekintünk attól a filológiai apróságtól, hogy az epigrammát csaknem három évvel a „vég” előtt írta. Olyan költeményt azonban, amely ezt az óhaját visszavonta volna, a későbbiekben nem írt. Elmondhatjuk tehát, hogy amire most készülünk, egyfajta kegyeletsértés; az ünneplésnek az a formája, amelyhez összegyűltünk, szöges ellentétben áll ezzel az „utolsó kívánsággal”. Mentségünkre – és a kiállítást szervező Petőfi Irodalmi Múzeum mentségére – mindössze az hozható fel, hogy költők ilyetén kívánságát az utókor szinte soha sem teljesíti. A költők „arcát” – életét, érzéseit, emberi valóját – csakugyan magukba szívják a művek, s a költők halhatatlansága, mint azt Francois Mauriac mondta, épp abban áll, hogy eltűnnek alkotásaik mögött. Az olvasó azonban sohasem nyugszik bele ebbe. A költészet – beszéd, s beszélni, szót váltani csak valakivel tudunk. Ezt a ’valakit’ keressük a művek mögött, az ismerős arcot, és ha ebben fényképek, köznapi dokumentumok segítenek, ha a költő kézírása ismerős üzenetként áll előttünk, és ha könyvei, használati tárgyai családias közelségbe hozzák, verseit is másképpen, több figyelemmel és a személyes ismerősnek kijáró érdeklődéssel fogjuk olvasni. Ez az olvasás-lélektani indok rejlik, azt hiszem, a kultusznak nevezett, felcsigázott érdeklődés mélyén. S egy irodalmi múzeumnak elsőrendű kötelessége e kultusz ápolása.

Kérdés persze, hogy költőnk megérdemli-e ezt a kultikus figyelmet. Elmondhatjuk, hogy életében nem kényeztette el a siker. A Babits szerkesztette *Nyugat*ban egyetlen verse sem jelent meg, és egyik kötetét sem érdemesítették kritikára. Igaz, hogy erdélyi írótársai életében is elismerték tehetségét, s tőlük számos „dicséretben” részesült; nevezték kiváló formaművésznek, európai látókörű alkotónak – ezt sokoldalú műfordító tevékenysége is igazolja –, de szélesebb körben, a magyar irodalom egészében csak halála után kezdték felfedezni. Az 1940-es években két ígéretes jele is van „a költő feltámadásának”, ahogy egyik versében a posztumusz elismertséget nevezte. Egyik *Válogatott versei*nek pesti megjelenése, Rónay György szerkesztésében, a másik Vajthó László *Mai magyar költők* című antológiája, amelyben József Attilával azonos terjedelemben szerepel. A költőnek így induló elismerését azonban elnyomta a fegyverek zaja, majd a háború utáni politikai változások. Mire örökségét a magyar olvasóközönség birtokba vehette volna, politikában és irodalomban is azt a magát baloldalinak nevező értelmiségi csoport ragadta kezébe a hatalmat, amellyel Dsida Jenő sohasem rokonszenvezett, sőt néha éles

vitában állott. E csoport heves – és utólagos – támadásokat indított a „helikoni munkaközösség" és annak eszmei programja, a transzszilvanizmus ellen, és Dsidát tette meg e támadások egyik célpontjává.

Nem részletezem e folyamatot; betölténém vele az egész délutánt, és nem azért gyűltünk ma itt össze. Elég annyit mondanom, hogy a költő versei könyv alakban csak 1966-ban, 28 évvel halála után kerültek a romániai magyar olvasók kezébe, akkor is a cenzúra által megcsonkítva. Viszonylag teljes kiadásra majd csak 1983-ban került sor Budapesten. Ebben a kiadásban volt – 1945 után először – olvasható a *Psalmus hungaricus*, valamint azok a korábban ismeretlen költemények, amelyeket a rosszallásokkal dacoló Dsida-filológia időközben felderített. Meg kellett dőlnie a hamis ideológiai előítéleteket és a szövegcsonkító, szövegtiltó cenzúrát fenntartó rendszernek, hogy a költő elfoglalja az őt megillető helyet a magyar irodalom értékrendjében. És az olvasók szívében is. Szabadjon itt megjegyeznem – adalékul a kultusz történetéhez –, hogy a költő szülővárosában, Szatmárnémetiben nemcsak utca viseli nevét, nemcsak szobra áll az egykori Deák téren, hanem századik születésnapján ünnepi műsor és tudományos tanácskozás idézte emlékét, másnap pedig egykori kolozsvári lakóházán lepleztünk le emléktáblát.

Hol jelölhető ki tehát helye a magyar irodalom történetében? Dsida Jenő annak a költő-nemzedéknek a tagja, amely a magyar líra két háború közötti történetében kitüntetett fejezetet alkot. József Attila (1905), Radnóti Miklós (1909) tartozik e nemzedékhez, az erdélyiek közül Szemlér Ferenc (1906) és Szabédi László (1907). Nemzedékké nemcsak születésük évszáma avatja őket, hanem életpályájuk és esztétikai hitvallásuk párhuzamos alakulása is. Valamennyi említett lírikus a *Nyugat* nagyjainak nyomdokain indult, majd rövid útkeresés után az avantgárd vonzáskörébe került. Ezen irányon belül, azt hiszem, József Attila mellett Dsida Jenő alkotott maradandót; ők ketten tekinthetők a magyar szürrealizmus legpoétikusabb, legeredetibb képviselőjének. A 30-as évek elejétől ez az avantgardizmus átadja helyét egy klasszicizáló költői beszédmódnak. Ez nemcsak a kötött formák újrafelfedezését jelenti, nemcsak a szóképeknek, stílusalakzatoknak a klasszikus mintákhoz igazítását, hanem egy gazdag hagyománykészlet vállalását is, amelyre a költők mint szövegelőzményre támaszkodnak, belőle merítenek. Ez nem szövegátvételt jelent, mint Berzsenyi korában, és nem is átiratot, hanem klasszikus szövegek továbbírását. Ha elolvassák – vagy újraolvassák – Dsida Jenőnek a szerelemről szóló poémáját, a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* című, elgyönyörködhetnek e továbbírások szépségében és leleményességében. Az első fejezet pajzán szerelmi idilljében nemcsak a görög Theokritosz műfaja éled újjá, hanem a leíró képek antik mitológiai jelenetekre utalnak, áthajlítva őket a befejezésben az ószövetségi komorságba. A második fejezet évődő humora mögött János evangéliumának egyik sokat idézett verse dereng fel. A negyedik fejezetben a Beatricét a Paradicsomba emelő Dante hangja alkotja a személyes vallomás ellenpontját, az ötödikben a középkori latin himnuszköltészet formájában vall gyarlóságáról a költő. Nem folytatom, s nem részletezem, a lényeg az, hogy e „továbbírásokkal" a maga egyszeri élményét a mítoszok és a világirodalom nagy hagyományaiba illeszti be a költő. Ahogy Babits írta: „Örök dolgok közé legyen neved beszőtt". De említhetném a *Csokonai sírjánál* című költeményét is, amelyet „'A Reményhez' című Csokonai-vers dallamára énekel másfél millió zarándok", mint

azt a költemény mottójában olvashatjuk, s mely a Csokonai-vers ritmusát, strófaszerkezetét utánozva hajlítja át a hajdani költő személyes sorspanaszát másfél millió erdélyi magyar közös sorsának vállalásává. Említhetném a *Psalmus hungaricus*t is, amely Kölcseytől, Széchenyitől, Vörösmartytól, Adytól „ír tovább" idézeteket, hatszor ismétlődő, hetedszer variált refrénjében pedig az *Ószövetség* zsoltáraiból. Melléjük állíthatnám terjedelmük okán a *Kóborló délután kedves kutyámmal* és a *Tükör előtt* címűeket is – és a terjedelem itt nem mellékes tényező. Az újklasszikus irányt képviselő költők egyik meghatározó, közös törekvése nagy, teljes világképet hordozó kompozíciók létrehozása. Legismertebb példája ennek Babits Mihály *Jónás könyve* című költeménye. Dsida Jenő itt felsorolt „nagykompozíciói" ebbe a verstípusba tartoznak, akárcsak József Attila leíró költeményei vagy Radnóti Miklós eklogaciklusa, keletkezésük idejét tekintve pedig korábbiak vagy egyidősek az említettekkel, bizonyítva, hogy Dsida Jenő nem követője volt a magyarországi irodalmi iránynak, hanem maga is öntörvényű alakítója, aki nélkül a magyar líratörténet vonatkozó fejezete sem írható meg.

Dsida Jenő költői világképének meghatározó eleme kereszténysége. Érett költészetében azonban nem találunk hitbuzgalmi költeményeket, legfeljebb diákkori zsengéi között. Isten-élménye csaknem oly kétarcú, mint Adyé. Ady írta Istenről: „egyek leszünk mi a halálban". Dsida is tudta, hogy a határt, amely Istentől elválasztja, csak halálában lépheti át, ezért kap ez az Isten-élmény zord, sőt félelmetes színeket olyan verseiben, mint *A félelem szonettje*, *A sötétség verse*, a *Hálóing nélkül* vagy az *Elárul, mert világít*. Dsida kereszténységének értelme Krisztushoz való viszonyában tárul fel; aki emberré lett, halandókhoz hasonlatossá, s ezzel felszólította a halandókat, hogy hozzá hasonlatossá váljanak. Krisztus a földi embert és világát váltotta meg, és Dsida nagy élménye a „megváltott világ", amelynek értékei, szépségei és az általuk gerjesztett életöröm mintegy megtisztulnak ebben a hitben. Kempis Tamás szavával élve, Krisztust követő költészet Dsida Jenőé, de ebbe a követésbe nemcsak az Evangéliumok sugallta erkölcsi parancsok – elsősorban a jóság és a szeretet – illenek bele, hanem az élet, a természet, a szépség és a szerelem értékei is, amint azt *Viola-ciklus*a, vagy a *Kánai menyegző* és a *Tíz parancsolat* című költeménye bizonyítja. Álljon itt szemléltetésül az utóbbiból a VI. [parancsolat] átirata:

„úgy zeng a szerelem szava, / mintha ezüst
csengettyűt rázna, – / ki szeret, sohasem
gonosz, / ki szívből csókol, nem parázna. /
(De jól ügyelj: ha bűnnek nézed, / bűn is az,
amire törekszel, – / ha gonoszat vélsz tudni
arról, / hogy asszony karjaiban fekszel, / bizony gonoszat is cselekszel.)" De szerves része ennek az élménynek a küldetéstudat is: a mások szenvedésében osztozás, a cselekvő jóság vállalása. Ezért képes ez a Krisztus-követés számos, akár nem keresztény kultúrértéket magába olvasztani, elsősorban az antik sztoikus bölcseletet, a ráció tiszteletét és a művészetért való rajongást. Költészete ezért lehet egyetemes – ami a „katolikus" szó eredeti jelentése. Alkotó tevékenységében ezért érhető tetten a mindig elégedetlen műgond, mert mi mással fejezhetné ki a költő vágyát a megtisztulásra, a lelki tökéletességre, mint formáinak hibátlanságával?

Ezt azonban nehéz elmagyarázni – ki kell hallani verseiből. Nem felejtve „arcának romló földi mását" sem.

(Elhangzott Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeum Dsida Jenő-kiállításának megnyitóbeszédeként 2007. június 7-én.)

Ifj. Barta János

A Debreceni Szemle jubileumára

Az 1927-ben útjára indított folyóirat címlapján mintegy alcímként azt tüntette fel, hogy tudományos folyóirat. Ezt erősítette az akkori szerkesztők beköszöntője is. „*A tudományos élet minden ágának minden friss hajtását bemutatni a magyar olvasónak, ez a Debreceni Szemle célja. Közönséget akar nevelni, amely számára a Tudás nemcsak hatalom, hanem lelkiszükséglet, mindennapi kenyér. Hasábjain a legkiválóbb magyar és külföldi tudósok találkoznak a magyar közönséggel. A Debreceni Szemle az első magyar egyetemesen tudományos revue (…) A Debreceni Szemle páratlan hónapokban szellemtudományi, páros hónapokban természettudományi számot ad.*" Területileg pedig a szerkesztőség Debrecen és Kelet-Magyarország, Nyíregyháza, Szolnok, Miskolc, a hajdúvárosok tudományos közvéleményének kielégítésére készült. „*Nem reprodukál, nem közvetít, hanem alkot és irányít*."

A célkitűzés ilyen határozott megfogalmazására szükség is volt, hiszen a nyolcvan évvel ezelőtti olvasók alig 15 évvel korábban már tarthattak kezükben egy *Debreceni Szemlé*t. Sőt. Amikor az újraindulás 10. évfordulóján Bazsa György professzor a Magyar Tudományos Akadémián vázolta fel a *Debreceni Szemlé*k történetét, egy 1882-i rövid életű sajtóterméket is megemlített. 1912-ben a város közönsége mindenesetre egy igényesebb, magát „politikai, irodalmi és képzőművészeti hetilap"-ként bemutató sajtóterméket vehetett a kezébe. Szerkesztője Szathmáry Zoltán volt. Az újság első vezércikkét – *A kultúra decentralizációja* címmel – Wlassics Gyula korábbi közoktatásügyi miniszter írta. 1912-ben alapították a debreceni és a pozsonyi egyetemeket, a politikus a vezércikkben a hazai kultúra erősen Budapestre koncentrálódott jellegén szeretett volna a vidéki lehetőségek bővítésével enyhíteni. A világháború azonban meghiúsította a szép tervet. Az 1912-ben megindult *Debreceni Szemle* három és fél évig tudta magát tartani, utolsó száma 1915. október 20-án jelent meg. Utolsó vezércikke, amelyet ezúttal a szerkesztő írt, nem volt méltó az induláskor kitűzött nemes célhoz. Szathmáry Zoltán egy helybeli lelkészt marasztalt el meglehetősen gúnyos szavakkal, mert szerinte a bepanaszolt felebarátai közül csak a saját hódolóit szereti. Pedig a kultúra területén is akadt volna méltóbb hír. Ugyanebben az utolsó számban rövidke híradás adta tudtul a városi múzeum újrarendezését és működését, amit Löfkovits Artúr és Zoltai Lajos önfeláldozó tevékenységének tulajdonított.

A 15 évvel utóbb, 1927-ben megindult *Debreceni Szemle* szakított a napisajtóra tartozó hírekkel. Tudományos jellegét a címlapon franciául is kifejezte: *Revue de Debrecen. Périodique scientifique*. Programját már idéztem. A tudományos jelleget erősítette kapcsolódása az egye-

temhez. Két szerkesztője az egyetem professzora volt. A francia tanszéket vezető Hankiss János vállalta a (programban szellemtudományinak nevezett) bölcsészettudományi, a földrajzos Milleker Rezső a természettudományi számok gondozását. Egy későbbi lapszám bővítette a gondozók körét, amikor a folyóiratot a *Tisza István Tudományos Társaság hivatalos szemléjé*nek nevezte. A lap évente tíz megjelenést irányzott elő, július és augusztus hónapok kivételével havonta kb. 60 oldal terjedelemben adták közre. Előfizetési ára egy évre 16 pengő volt. Alkalmilag képmellékleteket is közöltek, az első számban például Magoss György polgármester arcképét láthatjuk, aki beköszöntővel tisztelte meg az új folyóiratot.

A szerzők között a két szerkesztő mellett a bölcsészettudományok területén főleg helybeliek: professzorok, kollégiumi tanárok, a Déri Múzeum munkatársai szerepeltek, mint Rugonfalvi Kiss István, Mitrovics Gyula, Huss Richárd, Csűry Bálint, Zsigmond Ferenc, Zoltai Lajos, a természettudományokban a helybeliek – többek között Soó Rezső, Hüttl Tivadar, Verzár Frigyes, id. Berényi Dénes – mellett neves fővárosi kutatók pl. Rapaics Rajmund, Réthly Antal tanulmányait láthatjuk. A jelenkori olvasó óhatatlanul beleborzong id. Berényi Dénes egyik meteorológiai cikke címének olvasásakor: *Sivatagi klímája van-e a Hortobágynak?* Nyolcvan évvel ezelőtt ezt éppen úgy kétségbe illett vonni, mint manapság. Napjaink fenyegető felmelegedési hullámát ismerve azonban a kérdés a jövőt illetően már nem tűnik annyira képtelennek. A *Debreceni Szemle* első évfolyamainak szerzői között jóleső érzés olyan kutatók nevét felfedezni, akik akkor még nem kapcsolódtak az egyetemhez, sőt némelyikük a városhoz sem, utóbb azonban az universitas megbecsült oktatói lettek, mint Juhász Géza, Kardos Pál, Papp István, Szabó István, Varga Zoltán, Jausz Béla vagy a hozzám közel álló Barta János (*a szerző édesapja – a szerk*.), akinek különben akkor még semmi köze nem volt Debrecenhez. Megtiszteltették a folyóiratot a város költői, Gulyás Pál és Oláh Gábor. Utóbbinak *Az egyéniség nevelése* c. cikkénél a szerkesztőség igyekezett megjegyezni, hogy a kiváló cikkíróval nem mindenben ért egyet, de gondolatait pedagógiai szempontból megfontolandónak tartotta. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter *A mecénás* címmel küldött tanulmányt.

A *Szemle* megjelentetésében végül mégsem a matematikai pontosság érvényesült. Öt évfolyamban 12 számot, három másikban 11-et sikerült közreadni, míg újabb háromban csak 10-et. 1944-ben már csak 8 szám jelenhetett meg, az augusztusi, utolsó szám pedig meglehetősen szerényre sikeredett, mindössze három közleményt tartalmazott. Hankiss János a népművelésről, ifj. Maday Pál jogi tárgyról közölt tanulmányt, Lovas Rezső pedig Veress Ferenc szabadságharcos emlékiratáról számolt be. A szerkesztők még büszkélkedtek azzal, hogy – bár 1915 óta az országban számos folyóirat jelent meg –, 1944-ben ezek közül a *Debreceni Szemle* volt az egyetlen, amely „él és dolgozik". További fenntartásához azonban már támogatást láttak szükségesnek. A második világháború végül ezt az érdemben második *Debreceni Szemlé*t is elsöpörte. Működése 18 év után megszűnt. A mai *Szemle* mégis méltán tekintheti tudományos-szakmai szempontból előzményének ezt a folyóiratot. Megjelenése a Klebelsberg Kunó kultuszminiszter által képviselt kultúrpolitikához kapcsolódott, amely a Trianon által okozott politikai-gazdasági veszteségeket a műveltség felemelkedésével kívánta ellensúlyozni s hazánkat az élesedő európai vetélkedés-

ben versenyképessé tenni. A klebelsbergi politika kivitelezése a vidéki (tanyasi) iskolák létrehozásától a fiatal tudósok számára alapított Collegium Hungaricumok szintjéig tartott.

A második világháborút követő évek nem kedveztek a *Debreceni Szemle* újraindításának, de hogy szünetelése közel fél évszázadig tart, arra valószínűleg kevesen gondoltak. Persze a körülményekre már magunk is emlékezhetünk. A kapitalizmus ellen indított, a múltat elsöpörni akaró, rendkívül koncentrált, végsőnek szánt harcban nem volt szükség a tudomány decentralizálására, sőt a burzsoá tudományok felkarolására sem. A „fényes szelek" minden gyanús kezdeményezést elfújtak. Az enyhülés évtizedében, 1981-ben ugyan megindult egy *Debreceni Szemle* nevű folyóirat, ez azonban 1989-ben, a rendszerváltozás hajnalán megszűnt. A *Szemle* ma is megjelenő új folyamának megindítására a döntés 1992-ben született, az első lapszám 1993-ban jelent meg. A jelen változat a címlapon tudományt és kultúrát ígér, belül Debrecen és a régió tudományos műhelyei folyóiratának nevezi magát. A jogfolytonosságot az újraindítás kifejezés biztosítja, amely felett az egyetemi integráció felé mutató Debreceni Universitas, valamint az MTA Debreceni Területi Bizottsága bábáskodott. A mai *Debreceni Szemle* negyedéves folyóirat. 1993-ban ugyan csupán két száma jelent meg, de azóta sikerült megőrizni a rendszerességet. A klasszikus *Debreceni Szemle* 18 évét még nem sikerült elérnünk, az idén az új folyam 15. évfolyamánál tartunk, de a helyzet bíztatónak látszik.

Ahogyan 1927-ben egy bölcsész és egy természettudós indította el a *Szemlé*t, az új folyamban is ugyanez a szakmai megoszlás érvényesült, ha nem is korábbi formájában. Főszerkesztő a történész Gunst Péter professzor lett, a folyóiratot megjelentető Alapítvány kuratóriumának és a szerkesztőbizottságnak elnöke a fizikus Berényi Dénes akadémikus. A szerkesztőség az 1993-i első számban – meghívás alapján – a legkiválóbb helyi kutatóknak kínált publikálási lehetőséget. Bekösöntőt Berényi professzor írt, aki – a 20. századvégi fizika világképéről írt – tanulmánnyal is hozzájárult a szám magas színvonalához. Bazsa György professzor, a Kossuth Lajos Tudományegyetem akkori rektora az egyetem jövőjéről értekezett (*Lesz-e egyetem az Universitasból*), a tanulmányok között történelmi, filozófiai, teológiai, pszichológiai, agrárvonatkozású témájúakat találhatunk. A szerzők között Orosz István, Bácskai Vera, Beck Mihály, Gaál Botond, Mészáros István nevét olvashattuk. A tudománytörténet rovatba Balogh István írt cikket. Az 1993/2. szám hasonlóan magas színvonalú, ebben közölt tanulmányt Szabó Gábor (a Debreceni Akadémiai Bizottság akkori elnöke). Az első évfolyamok szerzőinek névsora persze lehangoló is lehet, hiszen közöttük több, azóta eltávozott kollegánk nevét olvashatjuk. A másfél évvel ezelőtti főszerkesztő váltás is kényszer, Gunst Péter 2005 tavaszán bekövetkezett váratlan halála okozta. Eredményes munkáját jellemezheti, hogy a 2005-i évfolyam számait zömében halála előtt előkészítette.

A mai *Szemle* szerkesztése két szinten folyik. A szerkesztőbizottság azonos a Debreceni Szemle Alapítvány kuratóriumával. Ez a fórum méltán reprezentálja a debreceni tudományt. Elnökével, Berényi Dénessel együtt 11 főből áll, megoszlásában azonban nem sikerült egyértelműen megvalósítani a tudományok arányosságát. A hat bölcsész tag mellett például az ún. élettudományokat egy orvos képviseli. A folyóirat összeállításának gyakorlati munkája az öttagú szerkesztőségre hárul.

A *Debreceni Szemle* új folyamában nem alkalmazzuk a nyolcvan évvel ezelőtti tudomány-válogatást a bölcsészettudományok és a természettudományok között. A mai, a korábbinál bővebb, de ritkábban megjelenő lapszámokban a különféle tudományágakból vegyesen válogatjuk a közleményeket. Meglehetősen rugalmasan kezeljük a különböző rovatokat. A folyóirat tartalmilag legszínvonalasabb egységét természetesen a közölt tanulmányok képezik. Sűrűn fordulnak elő várostörténeti, egyetem-történeti közlemények, amelyeket gyakran tudunk külön blokkba sorolni, rendszeresek a tudományos élet eseményeiről szóló beszámolók valamint a könyvszemle. Vállaljuk határon túli kollegáink tudományos eredményeinek közlését, még ha azok nem is kapcsolódnak régiónkhoz. Szívesen adunk teret tudományági blokkoknak, amelyek rendszerint valamilyen konferenciához kapcsolódnak. Másfél éves főszerkesztőségem alatt volt európai uniós, kisebbségi, agrárjellegű, Bocskai István évfordulós, környezetvédelmi, tudomány és teológia kapcsolatát vizsgáló blokkunk. Amikor tavaly az MTA Debreceni Területi Bizottsága elnöki székében váltás történt, kötelességünknek éreztük a közgyűlési elnöki és titkári beszámolóknak a megjelentetését. Sajnos a ritkább megjelenés és egyáltalán a hosszú átfutás miatt az aktuális eseményekre utaló tájékoztatás bizony lassú marad. A jegyzetlapok rovatban a tudományt érintő rövid, magas észrevételeknek kívánunk teret adni.

A szerkesztésben állandósult problémát okoz, hogy a tudományos feltétel teljesítése egy, a szélesebb olvasóközönség számára készülő kiadványban nem könnyű. A modern tudományok nyelve ugyanis egyre inkább elszakad a közérthetőségtől. A természettudományok esetében ez nem számít új jelenségnek. Sajnos újabban a humán tudományok esetében is találkozhatunk olyan próbálkozásokkal, amelyek a tudományosságot érthetetlenséggel igyekeznek bizonyítani. A történelemtudományban ilyen mutatkozik a modern historiográfia területén, de az irodalomtudományban is megjelent ez a tendencia. Megoldást a nyelvi közérthetőség jelent, ami viszont a tudományos-ismeretterjesztés felé mozdítja el a közlemények szintjét. Újabb nehézséget okoz, hogy a természettudományokban a nem kifejezetten tudományos folyóiratban megjelent tanulmányokat (cikkeket) nem díjazzák impakt faktorral. (Humán tudományokban publikációs jegyzékbe be lehet írni.) A szerkesztőség ennek következtében viszonylag kevés természettudományos közleményre számíthat. A felajánlásokat személyes rábeszéléssel, az orvosi cikkek esetében valamilyen kezelés folytán kialakult kapcsolat felhasználásával igyekszünk ösztönözni. A szerkesztőség a kuratóriumi-szerkesztőbizottsági üléseken még így is gyakran kap kritikát az egyoldalúság, a humán jellegű cikkek túlsúlya miatt.

A tudományok többségének területén azonban megfelelő tartalékkal rendelkezünk. Folyóiratunk népszerű, a szerzők szívesen küldik el publikálásra közleményeiket. A bölcsész szakmák szerzőinél nagyobb kedvet tapasztalhatunk, sokan küldenek regionális vagy helyi vonatkozású közleményt, helytörténeti tanulmányt. A kéziratok átfutása egyébként a tudományágaktól és rovatoktól függően eltérő. A természettudományoknál gyorsabb (különösen a meglehetősen ritka orvosi tárgyú cikkeket igyekszünk gyorsan közölni), a humán tudományoknál a várakozási idő hosszabb. Felkéréseink gyakran járnak kudarccal. A szerkesztőség esetében óvatosságot igényel az esetleges politikai célzások, utalások kiszűrése.

(A szerzők szeretik aktualizálni a problémákat.) A folyóirat szintjét természetesen nem lehetett az új folyam bemutatkozó számainak magas szintjén tartani. Színvonalunkra ennek ellenére nem szoktak panaszkodni.

Bazsa György professzor az újraindulás 10. évfordulóján a *Debreceni Szemlé*k sorsát tipikusan debreceninek nevezte: olyan, mint a főnixmadár, amely újból és újból feltámad hamvaiból. A Debrecen címerében helyet foglaló főnix a város történetének újjászületéseit is szimbolizálja. Reméljük, az új folyam esetében újabb újjászületésre még sokáig nem lesz szükség.

(Debreceni Szemle. Debrecen és a régió tudományos műhelyeinek folyóirata. A 2007. május 17-én rendezett tudományos emlékülésen elhangzott főszerkesztői előadást a lap 2007. évi 4. számából vettük át. Közlésével köszöntjük az idén 80 éves laptársunkat!)

Lapis József

Térnyerés

A Célpont Csoport és az Új Holnap Stúdió antológiájáról

Mintha szokás lenne mondani, hogy az antológiák ideje lejárt. Hogy ezekre nem figyel már fel senki, csak az önálló köteteknek van súlya. Ez persze tévedés, az önálló (első) kötetekre sem figyel fel senki, tisztelet a kivételnek – itt csak kivételek vannak. Egyszersmind pedig egy antológia lehet nagyon is izgalmas és provokatív. Az utóbbi időben ilyen gyűjtemény volt az *Éjszakai állatkert – Antológia a női szexualitásról* című kötet. Lehetne most azt mondani, hogy igen, főleg a tematikus, ráadásul provokatív témát választó antológiákra lehet csak felfigyelni. Ennek van gesztusértéke. Marketingértéke. Talán. Én mindenesetre nem szeretek *fel*figyelni. Inkább temetkezni, bele egy könyvecskébe, ellenni vele. Csöndben. Hümmögni. Fejet csóválni. Bólintani. Úgyhogy tegyük is félre a tematikus válogatásokat. Másról van itt szó. Az ún. generációs, avagy egy adott csoporthoz köthető antológiákról.

A mostani esetben két, miskolci központú csoportról. Az Új Holnap Stúdió a nemrégiben megszűnt *Új Holnap* folyóirat égisze alatt működött több éven át, a „tanítványai" felé atyai szeretettel forduló Fecske Csaba mentorálásával. A stúdió jelene, jövője kérdésesnek látszik az „anyalap" megszűnte és a „törzstagok" távolléte okán. Ilyen értelemben kötetük, az *Úton valahová*, talán leginkább egy történet lezárásaként, illetve egy időszak munkájának felmutatásaként értelmezhető. A másik csapat, a Célpont Csoport, melynek szellemi vezetőjeként Kabai Zoltánt jelölhetjük meg, viszont úgy tűnik, működik, új pályázatot és kötetet terveznek. (Most recenzált antológiájuk, az *egész lenni önmagammal*, egy korábbi pályázat eredménye.) Így, vagy úgy, de le kell szögezni: Miskolc kivételes terepe az irodalom, a szépírás, a művészetek iránt érdeklődő fiatalok támogatásának. Szerencsés az a hely, ahol azon kell vitatkozni, jól működik-e egy műhely, egy kör; ahol azon lehet merengeni, hogyan működhetne még jobban. Ahol egyáltalán van *min* merengeni. És Miskolcon van – lehetne sorolni azon művészeket, akik odafigyelnek a fiatalokra – hogy ne hagyjak ki senkit, csak azért nem teszem. (A két most recenzált kötet szerkesztőjét nem is kell külön említeni.) Mindennek eredménye van, a tehetséges alkotók felkészültsége, arzenálja nem egyszer már húsz éves korukra több mint figyelemreméltó. (A folytonosság szemléltetése végett hadd említsek mégis egy példát: a mindkét antológiában szereplő, jelenleg elsős egyetemista Tatár Balázs János lett a vezetője a *Spanyolnátha* internetes folyóirat tehetséggondozó programjának, a K.O. Műhelynek.)

Időnként feltűnik egy-egy csoport. Szeretik-e egymást, tanultak-e egymástól – nem érdekes. (*Számunkra*, most nem.) Kiadnak egy könyvet. Egy térben bukkannak fel. Egy művészeti térben. A teret ők képzik – az ő anyagaik, az ő mozgásaik. A tér rendezője pedig a szerkesztő (ezúttal

Kabai Zoltán és Fecske Csaba). Egy antológiát akkor is a szerkesztő ír valamiképpen, ha valójában minden szöveget más jegyez. E megképződő tér érdekel minket elsősorban. Minden különbség, minden eltérés jelentéses. (Színkontraszt, hogy egy máshonnan átvett metaforával éljek.) Egy antológia sosem megnyugtató. Sem a szerzőnek, sem az olvasónak. Valami sosem stimmel. A szerzők egymásra vannak utalva, tetszik vagy nem tetszik, de a kiadott kötetben – nevükkel – vállalják egymást. Egy kicsit talán mindenki Pilátusnak érzi magát, aki feszeng ebben a Hiszekegyben. Nehéz ügy.

Egy antológia alapvetően két irányból közelíthető meg. Először is a kötet *helyiértéke*, a benne szereplő alkotók pályáján elfoglalt helye szempontjából. Kinek az első, kinek a sokadik, kinek az utolsó állomás? Ez azonban csak történeti távlatból válik beláthatóvá. Jóslatokba nem érdemes bocsátkozni, nem is csak a Fecske Csaba által megfogalmazott pedagógiai szempontok miatt, hanem a dolog lehetetlensége folytán. A tehetség elszáll, a munka megmarad. A munkakedv tehetséget is képes pótolni. A szépirodalom terén csakúgy, mint az élet bármely más szférájában. Van olyan, az antológiákban szereplő szerző, aki már a hírek szerint más tevékenységre adta fejét. Többen az utóbbi időben inkább kritikaírói vagy szerkesztői tevékenységet folytatnak, mint szépíróit. Most ebbe fektetnek munkát. Ha a vers- vagy prózaírás aránya teljesen lecsökken vagy elhullik, vele kopik a tehetség is. Ez persze tökéletesen rendben van így, mint ahogy az is elmondható, hogy bármikor fel lehet venni a bomló szálakat. Illyés Gyula ezt írja Weöres Sándor *Hideg van* című kötetéről: „Fiatal költő számára alig lehet sértőbb, mint ha bírálat helyett arról beszélnek, ami ígéret van benne. Elvégre minden író ígéret; mindenkitől, élete minden korában várjuk a folytatást." Nem is szólnék többet a könyvek helyiértékéről. Sokkal érdekesebb az, hogy milyen olvasói élményt nyújt az adott kiadvány. Milyen mint *könyv*, mint műalkotás. Mint megképződő tér. A Célpont Csoport antológiája jelent meg egy kicsivel korábban: karcsú, ám annál szebb kiállítású kötet (a dizájn Hangodi Titanilla érdeme) – a szerkesztő, Kabai Zoltán munkája a borító csakúgy, mint a szerzőkről készült portrék. Az alkotókról egyébiránt nem is tudunk meg semmit a nevükön és szerkesztett profiljukon kívül – a teret elsősorban a szövegek uralják, nagyon finoman, szellősen. (Természetesen így, hogy kartávolságban a világháló, nem nehéz újabb információkhoz, illetőleg egyéb szövegekhez is hozzájutni, de ez a kötet által felmutatott képződményen mit sem változtat.) Jó kézbe venni a könyvet, ide-oda járni a fényes lapok között. Csemegézni. Tudunk is érdekes sorokra bukkanni mindegyik alkotónál. Kinél többre, kinél kevesebbre. Egészében is kompakt, jól sikerült műre már ritkábban – ám az is igaz, hogy ez (újra)olvasásonként változik. Az érdekel inkább, milyen világok találkoznak a könyv oldalain, hogyan ütköznek a színek, mi látszik egyik mondat felől nézve a másikból.

Tamási Katalin például azt írja kötetcímadó versében: „szeretnék egész lenni magammal / nem vakon derengeni / éj s pirkadat végnélküli határán". Úgy tűnik, valóban ez a motívum kering a legtöbb szerző legtöbb írásának légterében – a bomló önazonosság vágya, az én önmaga körüli tánca. Tamási *T és E című* verséből mintha azt látnánk, hogy az önidentitás csak a másikkal való találkozásban gondolható el. Én és a másik viszonya, némiképp egyszerűbb szerkezetben kerül előtérbe Inklovics Kornélia egyik szövegében is

(*Spektrum*) – nála a nyelv olyan sikamlós, hogy rendre kicsúszik ujjai közül. Bósa Diána, az egyik prózaíró önként lebukó angyala szintúgy azzal küszködik, hogy nem találja helyét sem itt, sem ott – föntről csak lefelé vezet az út, de vágyni már talán nem is vágyik rá. A vágy abban a pillanatban szűnt meg, amint lehetővé vált beteljesülése, és csak úgy horgasztható fel talán megint, ha – szárnyai levágásával – ténylegesen halandóvá válik. De nem lehet feledni a lélek maradékát, ami nem szállhatott le a földre – az elbeszélő már sosem lehet egész önmagával. Hajdu Botond *Fehér kő* című versének egyes szám első személyű, a vallomásos líra megszólalásmódjába illeszkedő beszélője így szól egy helyen: „jobb híján szárnyam lenne, bár vele az eget vagdalom". A szárny-motívum alapján így válik a Hajdu-vers is a kötet-egész szerves részévé, hozzájárulva az „önmagára mint egészre vágyó én" nagy történetéhez, mely kiolvasható az antológiából. Bölkény Gábor költeményeiben a Miskolc-mítosz, a városi tér válik leginkább identitásképző erővé – ez már az *Avasi zsongás* első sorából is kitűnik: „most már itt fogok megavasodni". Jellemzően ez sem „tiszta élmény", hanem a távollét által gerjesztett vágy színre vitele, mely által beleíródik a törés is az azonosságként elgondolt Miskolc-viszonyba. Mau Rauser verseiben minden folyik, egymásba égnek a szavak és egymásba törnek az árnyalatok, a mondatok vége pedig csapkod a szélben. (Mint hallani, ő az, aki időközben eltávolodott a Csoporttól, ami sajnálatos, mert az ő anyaga az egyik legizgalmasabb a kötetben.)

Két szerzőt nem említettem még, Huszka Leventét és Tatár Balázs Jánost – ők mindkét antológiában szerepelnek (csakúgy, mint lapunk idei őszi számában is). Huszkának a Célpont-kötetben közölt novellája az erősebb, mely az önértelmezés megoldhatatlan kérdését a megdermedt idő fikciós helyzetébe utalja. Ugyanakkor az Új Holnap Stúdió-antológiában lévő prózája, a *Kék, fekete, fehér* még markánsabban veti fel az önazonosság-problémát az önmaga néma alakmását (testvérét?) meggyilkoló és eltemető Anton Szemjonovics figurájával. Tatár Balázs János esetében viszont a két szövegkorpusz alapján nehezen mondhatnánk meg, hogy ugyanarról a szerzőről van szó. A Célpont-antológiában az identitás-játék a szövegek önmaguktól való elkülönböződéseként jelenik meg, ami poétikailag a tipográfia jelentésszóró teljesítményének kiaknázásával történik meg (betű-, szó-, írásjel-variációk, stb.). Leginkább a (neo)avantgárd hatástörténetébe írható szövegek ezek, igaz, néhány rövidebb darab (*anyám szemöldökcsipesze*, *számon tartanak*, *posztmodern népmese*) el is távolodik valamelyest e hagyománytól. Az ÚHS-antológiában szintén találunk avantgárd hatást mutató szövegtestet, mégpedig a képzőművészeti alkotásokkal párbeszédet folytató *nyolcfélekép/ben* ciklust, ám többi munkájának poétikai megoldásai radikálisan eltérnek a korábban említettektől. Legtávolabb talán a Pilinszky-hatást mutató *Harangbetét* keveredik – számomra megnyugtató, hogy ilyet is tud írni a szerző, hiszen erőteljes formabontások láttán mindig felmerül a gyanú, hogy „nincs kijárva az iskola". Tatárnak, úgy tűnik, megvan a megfelelő képzettsége.

Az ÚHS antológiája nem annyira impresszív kiállítású – észrevehető, hogy míg Kabai Zoltán képzőművészként gondolkodva komponálta a kötetet, Fecske Csaba egyfajta változatos szöveggyűjteményt szerkesztett. Ám valószínűleg nem csak ezért van, hogy utóbbiban találtam több már kész, önmagáért szava-

tolni képes, meggyőző műalkotást, ami mindenképpen a szerkesztő jól válogató szemét dicséri. (Azonban kénytelen vagyok megemlíteni a kötet eltéveszthetetlen korrektúrázatlanságát, ami időnként zavarja az olvasást.) Ebben az antológiában minden szerzőről szerepel egy rövidke bemutatkozó, az ismerősség illúzióját keltve fel az olvasóban (én például vonzódom az ilyesfajta illúziókhoz). Alapvetően jó ötletnek tartom azt is, hogy egy felkért idősebb pályatárs méltassa a fiatal alkotókat, más kérdés, hogy sajnos nem teljesen egységes színvonalon oldották meg a feladatot. Az, hogy a méltatások megoldásmódja eltérő, engem nem hogy nem zavart, hanem kifejezetten a változatosság izgalmát keltette fel, ám azt például nem értem, miért kell egy laudációban kétes értékű megjegyzéseket tenni a vezető irodalmi prózagyakorlatra. Kinek használ ez a gáncsoskodás? Ugyanakkor Mezey Katalin felkérése Balajthy Ágnes valóban friss és élénk szellemű elbeszélésének (*Foci és forralt bor*) laudálására abból a szempontból teljesen indokolt választás, hogy a sárvári író- és költőtáborban kiváló eredményeket elért fiatal próza- és esszéíró irodalomhoz való viszonyát döntő mértékben befolyásolta maga a tábor, és annak létrehozója és szervezője – Mezey Katalin. A futball-tematikának irodalmunkban gazdag hagyománya van Mándy Ivántól Esterházy Péterig, így a szerző ebbe a tradícióba is beleírja szövegét, még akkor is, ha poétikai szempontból nem elsősorban e hagyomány körébe vonható elbeszélése. Balajthy Ágnes értő tolmácsolója mind a játéknak, mind az azt körülvevő közegnek – a játék működése pedig, a tematikus rétegen túl, a narrációs térben a megjelenített világszerűség allegorikus jelölőjévé válik. Kifejezetten hiteles szöveg Kabai Zoltán Tatár Balázs Jánosról szóló írása, mégpedig azért, mert a méltatás mellett pontos kritikai észrevételekkel is szolgál. Oláh Szabolcs komoly értelmezését nyújtja Korpa Tamás poétikai eljárásmódjának, ami kiváló orientáció az izgalmas, nagy műveltségi anyagot megmozgató költészeti blokk olvasásához. Berka Attila intelligens és szellemes méltatását érdemes még kiemelni Huszka Levente írásai előtt.

Bán Olivér blokkja viszont több szempontból is kilóg – egyrészt ő az, akinek a méltatása a megjelent kötetének borítószövegével egyezik meg, ami még bele is férne az említett heterogenitásba, ám egyedül az ő versei alatt olvasható az eredeti folyóiratbeli megjelenési hely, annak ellenére, hogy nyilvánvalóan más szerzők írásai között is van már publikált. Bán – egyébként színvonalas – anyaga egy kivételével a kötetében megjelent versek utóközlése. Ez abból a szempontból teljesen indokolt szerkesztői választás, hogy Tatár Balázs Jánostól kritika is szerepel Bán Olivér verseskönyvéről. E ponton érdemes megjegyezni, hogy Tatár recenziója a *Spanyolnáthán* jelent meg, amelyik lap az antológiában, mint már említettem, szintén szereplő Balajthy Ágnes tollából is közöl nagyon korrekt kritikát ugyanerről a kötetről – Bán Olivér mindeközben a Célpont Csoport antológiáját recenzálja egy szellemes írásban ugyanabban a lapszámban.

O. Bodnár István módszerének fő sajátossága a sorok és a nagyobb szintaktikai egységek (mondatok, mondatrészek) össze nem illése, és gyakran él ő is a jelentésgenerálás írásjelek általi megsokszorozásának eszközével (zárójelek használata, a központozás hiánya). Noszály Gábor versei sajátos „szókimondásukkal" tüntetnek – a nyers szövegépítkezés gyakran vagy valamiféle didaxisba, vagy csattanószerű lezárásba

torkollik, emiatt némely írás szinte felbillen. Siska Péter a kis formákban érzi otthon magát, olyan erőteljes képekkel dolgozik, hogy úgy tűnik, mintha végig szándékoltan a képzavarosság határán egyensúlyozna, többször vészesen meginogva. Viczai Henrietta az, aki klasszikus értelemben leginkább mondható lírikusnak. Szabályosabb formájú, a sorvégi összecsengéseket rendre alkalmazó verseiben a nyelv költőisége, olykor (például a gyász-versekben) patetikussága dombordik ki. Szép rövid strófája, hogy „A rend árkai között / Botorkál az elme – / Képtelen hazatalálni".

Két, céljaiban hasonló, ám eltérő felépítésű és más-más erényekkel rendelkező antológiáról van szó. Csak remélni tudom, hogy még lesz lehetőségem hasonlókat olvasni miskolci műhelyek kiadásában – hogy akadnak majd szerkesztők hozzá, s lesznek szerzők is szép számmal. Hiszen a szavakon munkálkodni nem a legérdemtelenebb cselekvés.

(egész lenni magammal, szerk.: Kabai Zoltán, Célpont Irodalmi Alkotócsoport, Miskolc, 2007; Úton valahová – az Új Holnap Stúdió antológiája, szerk.: Fecske Csaba, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007)

Halászi Aladár

Jöjjön el a mi országunk!

Ha csak az én országom jönne el, akkor nem lenne semmi baj, mert osztatlanul a miénkké tenném. E birtokos személyragozáshoz nekem elég annyi, hogy magyarok vagyunk, akiknek a múlt, jelen, jövő ugyanazt a fájdalmat vagy örömet jelenti, érezzük bár különbözőképpen. Ha a „Te országod" jönne el, akkor is révbe érnénk, mert Nála nincs igazságosabb még akkor sem, ha „azt bünteti, kit szeret." Ha csak a te országod jönne el, lehet, hogy jobb volna az enyémnél, de különböző értékrendünknél fogva talán nem érezném otthon magam benne. Egyébként is „*Az enyém, a tied mennyi lármát szűle*, / *Miolta a miénk nevezet elűle*." (Csokonai: Az estve).

Egy országon, hazán, nemzeten belül a lárma, civakodás akut oka mindig a tulajdon, a birtoklás olthatatlan vágya, legyen az föld, pénz, hatalom, dicsőség. Ha szerények, alázatosak vagyunk, ez utóbbit meghagyjuk az Úrnak, mert „Soli Deo Gloria." Szánalmasak leszünk, ha magunknak szeretnénk mindenáron, mert abból csak kirekesztés, újabb „lárma" születne.

Mi lenne, ha az ő országa jönne el? A nevető harmadik sokszor ránk rontott civakodásaink során, és az övé lett az ország. Ezt te se, én se szeretném, bár huzakodásunk egyenesen az ő ölébe, a romlásába taszítja a hazát. Mit érne egy gyenge, beteg fejlődésében fékezett ország fölött a hatalmad, ha tőle vissza is szereznénk?

Ha a ti országotok jönne el, vernél-e hozzánk hidat a sok éve feneketlenné mélyített szakadék fölött? Ahogy teszitek-veszitek magatokat, kétséget támasztotok e felől. Így e maradék haza, benne az „eszmévé szakadt" (Rimbaud: Kóborlásaim) reményeink továbbra sem kapnának új erőre. És ha az övék jönne el? Hiába mutatná a nagy veszteségünk a legjobb utat – az összefogást – egymáshoz, legfőbb erőinkkel a megmaradásunkért kellene küzdenünk. Haladásról, jobb életről szó sem eshetne.

Mindezért a mi országunknak kell eljönnie, amely újra testvérré, egy családdá tesz bennünket, ahol nemcsak megbocsátjuk egymás gyarlóságait, hanem igyekszünk kigyógyítani is magunkat az önzés, a bajokkal közös szembenézés hiányának, a hazával szembeni kötelesség teljesítésétől vonakodó jellemünk betegségéből. Legszebb erényeink, képességeink is csak a békés, egymásra támogatólag figyelő, egymás sikereiért szorító, azoknak örvendő társadalmi közegben fejlődhetnek, erősödhetnek. E megkeseredett hangulatú országnak csak darabjai a miénk. Ha a mi országunk, a mi osztatlan, közös országunk jönne el, kiapadhatatlan örömforrásunk lenne, amelyért és amelyben boldoggá tenne a lehetőség, hogy dolgozhatunk épülésén. Az egymás elleni harc ezt az örömforrást szennyezi, sőt le is zárja. Mindaddig, amíg él bennünk az egymás iránti gyanakvás, gyűlölet, az

egyes és többes szám harmadik személy csak sajnálkozni fog rajtunk, vagy éppen sunyi terveket sző e szerencsétlen állapotunk további fenntartására, hogy az országok közötti nemes vagy nemtelen versengés során mindig, mindenben maga mögé sorolhasson.

Ha hisszük, ha nem, úgy igaz, hogy tehetséges sok mindenben a magyar. Nem kell bizonygatnom, mert a világban e téren jó a hírünk. Hogy kitartóak vagyunk, azt furcsa módon éppen a viszálykodásban tanúsított kérlelhetetlenségünk is bizonyítja. A mi országunkban a negatív előjelű érzelmünk pozitívvá válna, és az egymás ellen fordított erő egy irányba, a haza javára fejtené ki hatását. Az ország, a haza, a nemzet sokkal szebb, élhetőbb, lakhatóbb, reményteljesebb lenne a csúnya árok nélkül, amelyből a kiszedett talajjal épített magaslatokon eddig csak gyűlölködve néztünk a másik oldal felé, a domboldalon pedig nem termett gyümölcs, csak gaz.

Írásaim e dombok visszatemetését célozzák mindkét széléről azároknak. Lehetséges, hogy egyik-másik alkalommal többet túrok be innen vagy onnan, de én nem úgy képzelem el a békességet, hogy mindig egyenlő mennyiség szálljon alá a dombokból innen is, onnan is, mert sem az árokásó szándék, se a békülés igénye nem egyenlő a két oldalon. Ha az én értékrendem szerint valaki serényebben mélyíti az árkot, azt szeretném rajtakapni nemtelen cselekedetei közben, míg a másikat a békesség irányába igyekszem fordítani. A szándékos károkozó sunyiságát mindenkor szeretném leleplezni, a „minél rosszabb, annál jobb" tarthatatlanságát hirdetni. Ez ellene van a „mi országunknak."

Városunk, Tiszaújváros millió szállal kötődik a hazához, a „*népek hazája, nagy világ*"-hoz. Csak úgy boldogulhatunk, ha tudjuk, mi a dolgunk ebben a világban. E tenyérnyi hely a béke szigetének tűnik a gyűlölettől háborgó tengerben, így a város határait az országra, világra szeretném kitágítani írásaimban, hiszen teljes létünkkel van közünk egymáshoz. Békénk is úgy maradhat tartós, ha szélesebb környezetünkben is teszünk érte legjobb képességeink szerint.

Az esszék, glosszák, riportok, nyelvi elhajlásainkon borongó cikkek mind egy irányban akarnak hatni: megismerni jobban, szeretni, becsülni a hazát, egymást, gyűlölni saját és mások eltévelyedését, amely a megosztás felé visz. Ha az olvasó is kiérez írásaimból valami ilyes törekvést, akkor megértettük egymást. Más értelme, célja mi lenne a kötetbe szedett gondolataimnak?

*

Szabolcson, a Szent László járta faluban, a Földvár tövében születtem 1940-ben. A magyar történelem legrégebbi és legújabb nevezetes helyein éltem, élek: Tokajban, ahol a gimnáziumba jártam, Sárospatakon a felsőfokú tanítóképzőt végeztem, Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szereztem magyar-pedagógia szakon diplomát, és Tiszaújvárosban, e szépen fejlődő városban dolgozom immár nyugdíjasként. A gimnáziumban tanítottam 2005-ig. Itt a helyi újságban rendszeresen jelennek meg írásaim. Ezeken túl különböző folyóiratokban, újságokban, antológiákban jelentek meg írásaim. Egyik-másik némi elismerést is kivívott: novella első, verselemzés első és negyedik, esszé máso-

dik és harmadik, vers harmadik helyezés országos pályázatokon. 2000-ben nívódíjat is kaptam. A zsűrik tagjai között olyan ismert alkotók voltak, mint Czine Mihály, Radnóti Sándor, Faludy György, Füle Sándor. Legfőbb műfajaim: aforizma, vers, novella, esszé, recenzió, publicisztika, nyelvi elemzések, pedagógiai esszék, előadások, újabban haiku és limerick írásával is foglalkozom.

(Halászi Aladár: Magvak a porban. II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc, 2005. Borsodi Kalászolás I., sorozatszerkesztő: Venyigéné Makrányi Margit. A novellákat és közéleti, irodalmi, pedagógiai tanulmányokat tartalmazó kötetben két olyan novella is olvasható, amelyek korábban a Zempléni Múzsában jelentek meg. A szerző fent olvasható bemutatkozását e könyv hátsó borítójáról vettük át.
Halászi Aladár: Jöjjön el a mi országunk! Publicisztikák nyelvről, közéletről, Tiszaújvárosról. Derkovits Gyula Művelődési Központ és Városi Könyvtár, Tiszaújváros, 2007. A kötetre a szerzői előszó közlésével hívjuk fel olvasóink figyelmét.)

Számunk szerzői

Ifj. Barta János 1940-ben született Budapesten. Történész, az MTA doktora, a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének egyetemi tanára, a *Debreceni Szemle* főszerkesztője.
Bolvári-Takács Gábor PhD 1967-ben született Sárospatakon. Történész, művelődésszervező, jogász, a Magyar Táncművészeti Főiskola főiskolai tanára, rektorhelyettes, a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar ügyvezető igazgatója, lapunk főszerkesztője.
Cséby Géza 1947-ben született Keszthelyen. Műfordító, költő, irodalom- és művelődéskutató, a keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központ és Szabadtéri Színház, valamint a Balaton Kongresszusi Központ és Színház igazgatója.
Cseh Károly 1952-ben született Borsodgeszten. Költő, műfordító.
Egey Emese PhD 1966-ban született Budapesten. Tanár, lapunk szerkesztőbizottsági tagja.
Erdélyi Z. János 1947-ben született Debrecenben. Költő, műfordító.
Halászi Aladár 1940-ben született Szabolcson. Ny. gimnáziumi tanár, író, újságíró.
Koncz Péter 1982-ben született Budapesten. Biológus, a St. John's Memorial University (Kanada) ösztöndíjas kutatója.
Kónya Annamária 1982-ben született Királyhelmecen. Történész, az Eperjesi Egyetem Bölcsészettudományi Karának PhD-hallgatója.
Láng Gusztáv 1936-ban született Budapesten. József Attila-díjas irodalomtörténész, kritikus, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola ny. tszv. főiskolai tanára.
Lapis József 1981-ben született Sárospatakon. Költő, kritikus, a Debreceni Egyetem PhD-hallgatója, a *Debreceni Disputa*, a *Szkholion* és lapunk szerkesztője.
Novotny Tihamér 1952-ben született Tatán. Művészeti író, szerkesztő.
R. Várkonyi Ágnes 1928-ban született Salgótarjánban. Széchenyi-díjas történész, az MTA levelező tagja, az ELTE ny. tszv. egyetemi tanára.
Sirató Ildikó PhD 1966-ban született Budapesten. Színház- és irodalomtörténész, az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának vezetője, a Magyar Táncművészeti Főiskola adjunktusa.
Wittmann Mihály 1939-ben született Zircen. Agrármérnök, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, a Szent István Egyetem Állattenyésztési Intézetének egyetemi tanára (Gödöllő).

A Zempléni Múzsa 2007. évi VII. évfolyamának összesített tartalomjegyzéke

Tudomány és társadalom

Arday Géza: Ottlik Géza és az írás művészete. Emléksorok születésének 95. évfordulóján (1/35)
Beke Pál: A közösségfejlesztés sárospataki lehetőségei (1/19)
Bordás István: Szemléletváltás a felnőttképzésben (3/24)
Dienes Dénes: A Sárospataki Füzetek története (1857-1905) (2/42)
Dobány Zoltán: Társadalmi-gazdasági viszonyok a Hernád völgyében a 18-20. században (3/37)
Dobay Béla: Sütő András írói útja (3/5)
Fekete Ilona: Purizmus mint történeti revízió. A korai műemlék-helyreállítás gondolati háttere és megvalósulása Kassán (2/5)
Finta Éva: Fáy András életének zempléni vonatkozásai (3/31)
Kézi Erzsébet: A család változásának történelmi dimenziói (1/38)
Koncz Péter: A sárospataki Kalajka-sétány és a Suta-ösvény ökológiai terve (4/19)
Kónya Annamária: Felső-zempléni városi iskolák a kora újkorban (4/15)
Kuklay Antal: Árpád-házi Szent Erzsébet szülőhelye (2/22)
R. Várkonyi Ágnes: A királyi Magyarország és az Erdélyi Fejedelemség a 17-18. századi béketárgyalásokban és békekötésekben (4/5)
Régiónk a számok tükrében. Észak-Magyarország gazdasági és társadalmi viszonyai az ezredfordulón (*összeállította: Bolvári-Takács Gábor*) (4/30)
Szathmáry Béla: Az állam és az egyházak szétválasztása Magyarországon (2/31)
Tamás Edit: Józseffalva 222 éve (1/5)

Művészet

Ablonczy László: Örök Színház (1/44)
Bolvári-Takács Gábor: Film – művészet – történet. Veress József filmtörténeti munkái (2/65)
Csillag Pál: A tánc mozgóképi ábrázolásának lehetőségei (2/70)
Dobrik István: Domján József és a magyar grafika (3/71)
Egey Emese: Finn vonatkozások Kodály Zoltán népzenetudósi és zeneszerzői munkásságában (4/46)

Hegyre épített város. Beszélgetés Sugár Péter Ybl-díjas építésszel (*Az interjút készítette: Földy Krisztina Lilla*) (2/48)
„…most már van módom szabadon foglakozni a műveimmel” Interjú Tellinger István grafikusművésszel (*Az interjút készítette: Bordás István*) (1/47)
Novotny Tihamér: „HÉ-HÉ GUBIS!” *Emlékezés Gubis Mihály (1948-2006) képzőművészre* (4/52)
Sirató Ildikó: Könyvtár és színház (4/63)
Tusnády László: Anatóliai dallamok nyomában. Száz éve született Ahmed Adnan Saygun (3/67)
Tusnády László: Ötszáz éve halt meg Andrea Mantegna (1/65)
Úton: kísérletek és állomások. Beszélgetés Herczku Ágnes népdalénekessel (*Az interjút készítette: Földy Krisztina Lilla*) (1/59)
Vámosi Katalin: Bálint József festőművész élete és alkotásai (3/49)

Szépirodalom

Ayhan Ey Gökhán: Őszi nocturne (1/75)
Ayhan Ey Gökhán: Sétavers (1/74)
Bán Olivér: Aztán jöhetsz te (1/79)
Bán Olivér: Ez már egy másik (1/80)
Bereti Gábor: Így (1/78)
Cseh Károly: Húsvéti fényben, szélben (1/68)
Dudás Sándor: csak úgy vagyok (1/76)
Małgorzata Hillar versei *(fordította: Cseh Károly)* (4/77)
Huszka Levente: In The Jules Krúdy Restaurant (3/82)
Szergej Jeszenyin versei (*fordította: Erdélyi Z. János és Cseh Károly*) (4/65)
Kaló Béla: Húsvéti fényben, szélben. Széljegyzetek Cseh Károly versciklusához (1/72)
Katona Kálmán: Felszállt a ház (2/84)
Katona Kálmán: Morendo (2/85)
Lengyel költők versei *(fordította: Cséby Géza)* (4/81)
Mezei Gábor: kép (2/79)
Mezei Gábor: pasziánsz (2/80)
Mogyorósi László: Alfano kudarca (2/83)
Mogyorósi László: Algoritmus (2/82)
Mogyorósi László: Fésű (2/81)
Novák Valentin: Körtánc (3/79)
Rendek Jenő: Télelő (3/87)
Szénási Miklós: Dióparketta, likőr és voroneti kék (2/86)
Arszenyij Tarkovszkij versei *(fordította: Cseh Károly)* (4/72)
Tatár Balázs János versciklusa (3/76)
Tomaji Attila: Ma este (1/77)
Leonyid Volodarszkij: Margarita nélkül a Mester *(fordította: Cseh Károly)* (4/80)
Zsirai László: Őszi elégia (3/86)

Szemle

Ifj. Barta János: A *Debreceni Szemle* jubileumára (4/90)
Bolvári-Takács Gábor: Ballagi Géza és a pataki jogakadémia (3/92)
Bolvári-Takács Gábor: Mecenatúra és muzsika. Száz éves a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar (1/84)
Bónis Ferenc: Másfél évszázad a magyar zenekultúra történetéből (3/95)
Borbáth Erika: Durkó Mátyás Emlékkönyvébe (2/97)
Egey Emese: A „második" Kossuth. Egy mérnök-politikus emlékezete (2/90)
Füredi János: Apollón védelmében (1/90)
Gáborjáni Szabó Botond: A cívis város vonzásában. Takács Béla és Debrecen (2/94)
Halászi Aladár: Jöjjön el a mi országunk! (4/100)
Hörcsik Richárd: Hazatért sárospataki könyvek. Szempontok a kulturális kooperáció európai kiterjesztéséhez (1/87)
Karasszon Dénes: Anghy Csaba Geyza, a Fővárosi Állatkert megmentője (3/88)
Kováts Dániel: Epilógus egy önéletrajzhoz (1/93)
Máriás József: Őstörténeti hitregény Gál Elemértől (1/96)
Láng Gusztáv: „Felejtsd el arcom romló földi mását." *100 éve született Dsida Jenő* (4/87)
Lapis József: Térnyerés. *A Célpont Csoport és az Új Holnap Stúdió antológiájáról* (4/95)
Meskó Attila: A határon túli magyar nyelvű tudományos könyvkiadás (1/81)
Szabadfalvi József: A politika morális dilemmái (2/100)
Takács Béla: Képes Bibliák (3/101)
Viga Gyula: Az aranyszínű szőlővesszők és borok földjén (3/98)
Wittmann Mihály: Balásházy János, a hazai agrárfejlődés úttörője (4/84)

Egyéb

A Zempléni Múzsa 2007. évi VII. évfolyamának összesített tartalomjegyzéke (4/104)
Számunk szerzői (1/99, 2/105, 3/103, 4/103)

(összeállította: Bolvári-Takács Gábor)